

ність формалізму, підвищує як відповідальність виконавців, так і осіб, які координують їх роботу, і най головне – робить зручним контроль за виконанням узгоджених заходів.

7. Контроль за виконанням.

Елементами **процедури** координації можуть бути: а) процес аналізу тенденцій явищ та процесів злочинності та їх профілактики; б) порядок підготовки пропозицій для планування; в) процес розробки планів узгоджених заходів; г) визначення характеру заходів; д) контроль та перевірка результатів окремих заходів; е) визначення ефективності узгодженої діяльності по профілактиці злочинів.

Процедура визначає порядок роботи учасників узгодженої діяльності: в якій послідовності і ким повинні розроблятися плани конкретних засобів узгодженої діяльності; яким повинен бути порядок здійснення цих заходів; ким саме та яким чином здійснюється контроль за виконанням кожного заходу і як визначається їх результативність; ким та яким чином визначає ефективність узгодженої діяльності за окремих період.

Список літератури: 1. Хропанюк В.Н. Теория государства и права: Учебное пособие для вузов / Под ред. профессора В.Г. Стрекозова. М.,2000. 2. Звирбуль В.К. Понятие координации // Прокурорский надзор в СССР / Под ред. Б.А.Талкина. М., 1982. 3. Цветков В.В. Державне управління: основні фактори ефективності (політико-правовий аспект). Х., 1996.

Надійшла до редколегії 24.12.01

О.О. Володіна

ВЧИНЕННЯ ДІЯННЯ ЩОДО МАЛОЛІТНЬОГО ЯК КВАЛІФІКУЮЧА ОЗНАКА ВИКРАДЕННЯ ЛЮДИНИ

Кваліфікуючим видом викрадення людини є згідно із законом те ж діяння, вчинене щодо малолітнього (ч.2 ст.146 КК України). Названа ознака значною мірою підвищує суспільну небезпеку даного злочину і, відповідно, обтяжує відповідальність, а також впливає на кваліфікацію скоєного.

У теорії кримінального права і судовій практиці малолітнім визнається особа, що не досягла на момент вчинення злочину чотирнадцятирічного віку.

Слід зазначити, що в КК України 1960 р. мала місце спеціальна норма (ст.124), що передбачала відповідальність за викрадення або підміну чужої дитини з корисливою метою, з помсти або з інших особистих мотивів. Наявність цієї норми дозволяла встановити на статистичному рівні дані про викрадення дітей в Україні. Так, згідно з даними Управління оперативної інформації МВС України в період з 1995р. по 1999 р., за цією статтею було порушено 105 кримінальних справ, причому спостерігалася тенденція зростання злочинів цієї категорії. Якщо в 1995 р. було порушено вісімнадцять кримінальних справ, то в 1999 р. – вже двадцять вісім [1]. Це обумовлено, на наш погляд, економічними, соціальними, а також демографічними і медичними факторами, в тому числі збільшенням кількості сімей, позбавлених можливості мати дітей.

Дитиною в розумінні ст.124 КК визнавалася особа, яка не досягла чотирнадцятирічного віку. Викрадення дітей старше за чотирнадцять років тягло кваліфікацію за ст.123 КК 1960 р. як незаконне позбавлення волі [2, с.197].

Проте виникає і теоретично, і практично важливе питання про співвідношення ступеня тяжкості викрадення малолітнього, тобто особи віком до чотирнадцяти років, і ступеня тяжкості викрадення неповнолітнього віком від чотирнадцяти до вісімнадцяти років. Безумовно, у неповнолітніх, як правило, більш високий рівень свідомості (можливість постояти за себе, більш чітке розуміння того, що відбувається, і дій, що вчиняються щодо них), однак навряд чи таку відмінність можна визнати істотною.

Викрадення, вчинене щодо малолітнього, посягає не тільки на особисту недоторканність дитини, але і на суспільні відносини, що виражають інтереси дітей в отриманні нормального, повноцінного виховання, розвитку, спілкування з батьками, а також інтереси батьків, пов'язані з реалізацією права мати дитину, виховуванням і спілкуванням з нею [3, с.205]. Вказані суспільні відносини, на нашу думку, є додатковим безпосереднім об'єктом і викрадення, вчиненого щодо неповнолітнього. Згідно з Конституцією України (ст.51) всебічний захист сім'ї і охорона прав неповнолітніх є однією з основних задач держави. Дане положення знаходиться у повній відповідності до основних постулатів міжнародного права у цій сфері. Необхідність в особливому захисті дітей була передбачена ще в Женевській декларації прав дитини 1924 р. і Декларації прав дитини, прийнятій Генеральною Асамблеєю 20.11.1959 р., та визнана в Загальній декларації прав людини, Конвенції про права дитини, прийнятій 20.11.1989 р., в Міжнародному пакті про громадянські та політичні права (ст.ст.23, 24), в Міжнародному пакті про економічні, соціальні та культурні права (ст.10), а також у статутах і відповідних документах спеціалізованих установ і міжнародних організацій, що займаються питаннями захисту прав і благополуччя дітей. У Конвенції про права дитини – найважливішому міжнародному договорі, що охоплює весь комплекс громадянських і соціально-політичних прав дітей, норми якої діють як складова національного законодавства України, вказано, що «дитина внаслідок її фізичної і розумової незрілості потребує спеціальної охорони і піклування, включаючи належний правовий захист» [4, с.4]. При цьому, у відповідності до ст.1 даної Конвенції, «...дитиною є кожна людська істота до досягнення вісімнадцятирічного віку, якщо законом, застосовуваним до даної особи, вона не досягає повноліття раніше» [4, с.5]. Таким чином, положення Конвенції поширюються однаково як на осіб, що не досягли чотирнадцяти років, так і на осіб віком від чотирнадцяти до вісімнадцяти років. Аналогічним чином вирішене це питання і в Законі України «Про охорону дитинства» від 26.04.2001 р., де охорона дитинства (осіб віком до вісімнадцяти років) визнається стратегічним загальнонаціональним пріоритетом[5, с.4]. Більш того, відповідно до ст.32 даного закону держава повинна вживати заходів для боротьби з викраденням дітей, тобто осіб віком до вісімнадцяти років (повноліття) [5, с.16].

Все це дозволяє зробити висновок, що неповнолітні (особи віком від чотирнадцяти до вісімнадцяти років) внаслідок своєї фізичної, розумової

та духовної незрілості мають особливий статус, який зобов'язує підвищити до них увагу і правовий захист їх прав та інтересів з боку держави.

Не викликає сумніву і те, що викрадення неповнолітнього так само, як і викрадення малолітнього, розриває кровні узи спорідненості, порушує батьківські права громадян, може призвести до ненормального розвитку і виховання потерпілого, а також спричинення йому іншої шкоди.

Тому викрадення неповнолітнього характеризується не меншим ступенем тяжкості, ніж викрадення малолітнього. Саме це і обумовлює доцільність і обґрунтованість в майбутньому встановлення в законі такої кваліфікуючої ознаки викрадення людини, як *вчинення його щодо неповнолітнього*. Запропонована кваліфікуюча ознака буде більш точно відповідати Конституції і законам України, а також міжнародним документам, що є частиною національного законодавства.

При цьому здається обґрунтованим вказати в законі на *завідомість* знання винним про неповнолітній вік потерпілого. Це означає, що при заволодінні потерпілим винна особа або достовірно знає, або допускає, що потерпілий є неповнолітнім. Таким чином, викрадення завідомо неповнолітнього передбачає, що факт недосягнення ним повноліття охоплювався умислом винного. В іншому випадку, тобто коли винна особа не знала або не допускала, що вчиняє викрадення неповнолітнього, відповідальність повинна наступати за ч.1 ст.146 КК. Викрадення ж особи, яку винний помилово вважав неповнолітньою, підлягає кваліфікації за сукупністю злочинів, передбачених ч.2 ст.15 і ч.2 ст.146 і, в залежності від обставин справи, відповідною частиною статті 146.

Потрібно зазначити, що до кваліфікуючих ознак викрадення людини кримінальні кодекси більшості країн відносять вчинення даного діяння щодо неповнолітнього, а не малолітнього (наприклад, ст.165 КК Іспанії [6, с.57], п.1 ч.2 ст.182 КК Республіки Білорусь [7, с.242], п. «а» ч.2 ст.137 КК Республіки Узбекистан [8, с.262], п. «д» ч.2 ст.126 КК Росії [9, с.287], ст.224–5 КК Франції [10, с.86] тощо), що також є вагомим аргументом на користь встановлення в КК України запропонованої кваліфікуючої ознаки.

У літературі висловлена думка про доцільність диференціації відповідальності в залежності від віку дітей, що викрадаються, як це має місце в складі зґвалтування. Так, Н.Е. Мартиненко пропонує в частині другій статті, що встановлює відповідальність за викрадення людини, передбачити відповідальність за викрадення неповнолітнього, а в частині третій (особливо кваліфікований склад) – за викрадення малолітнього [11, с.73–74]. Пропозиція автора про необхідність визнання викрадення неповнолітнього як кваліфікуючої ознаки виправдана. Однак важко погодитися з його рекомендацією щодо розмежування відповідальності в залежності від малолітнього або неповнолітнього віку потерпілого аналогічно із зґвалтуванням. Справа в тому, що диференціація відповідальності в залежності від віку потерпілої особи при зґвалтуванні зумовлена, на нашу думку, ставею нерозвиненості малолітніх, специфікою самого діяння, що становить даний склад злочину, значною відмінністю в статевому і фізіологічному розвитку малолітніх і неповнолітніх віком від 14 до 18 років. Вік по-

терпілої особи при зґвалтуванні відображає певний рівень її фізіологічного, фізичного і психічного розвитку і тим самим впливає на ступінь суспільної небезпеки скоєного. Тому, якщо розмежування за віковим критерієм кримінальної відповідальності за зґвалтування неповнолітніх і малолітніх є не тільки обґрунтованим, але й необхідним, то така диференціація відповідальності в складі викрадення є, на наш погляд, зайвою, оскільки вік викраденої особи (до чотирнадцяти років або від чотирнадцяти до вісімнадцяти) істотно не впливає, як зазначалося раніше, на ступінь суспільної небезпеки цього злочину.

Викладене дозволяє зробити висновок про необхідність в ході подальшого вдосконалення кримінального законодавства заміни такої кваліфікуючої ознаки викрадення людини, як вчинення його щодо малолітнього, такою: **«те ж діяння, вчинене щодо завідомо неповнолітнього».**

При розв'язанні питання про відповідальність за викрадення дітей важливе значення має з'ясування мотивів і мети його вчинення. Вивчення кримінальних справ показало, що мотиви і мета викрадення дітей вельми різноманітні. Частіше за все даний злочин вчиняється:

- з метою отримання викупу від батьків дитини;
- для її фактичного утримання і виховання як своєї;
- для використання її при занятті бродяжництвом і жебрацтвом;
- з метою вчинення щодо неї розпусних дій (з мотивів сексуального характеру);
- у зв'язку з поганим поведінням з дитиною її батьками;
- з помсти її батькам;
- з інших особистих мотивів (для збереження сім'ї тощо);
- з метою продажу;
- з метою проведення експериментів, дослідів, зокрема медичного характеру, з використанням викраденої особи.

Мають місце також і інші мотиви та мета, а також їх різноманітне поєднання.

При цьому мотиви, якими керується винний при викраденні дитини, і мета, яку він прагне досягти, можуть носити різний характер. Одна справа, коли викрадення вчиняється жінкою, не здатною до дітородіння, з метою виховання викраденого немовляти, і зовсім інша – коли викрадення дитини вчиняється з корисливих або інших мотивів, що мають низький характер. З метою індивідуалізації кримінальної відповідальності та покарання мотиви та мета викрадення повинні бути встановлені при розгляді справи в суді і обов'язково повинні враховуватися при призначенні покарання. Судам необхідно також мати на увазі, що вчинене викрадення може містити одночасно декілька кваліфікуючих ознак, передбачених ч.2 ст.146 КК (наприклад, з корисливих мотивів, щодо малолітнього). Аналогічна ситуація можлива і при кваліфікації вчиненого за ч.3 ст.146 КК. Треба зазначити і те, що при викраденні дитини може мати місце кваліфікація за сукупністю злочинів, передбачених ч.2 ст.146 КК і, в залежності від обставин справи, ч.2 ст.142, ч.ч.3, 4 ст.152, ч.2, 3 ст.153, ч.3 ст.303, ст.304.

Список літератури: 1. Довідка УОІ МВС України [Про злочини, пов'язані з посяганням на особисту волю людини] 28.02.2000р. № 1/4–490 На №21 від 15.02.2000 р. 2. Сташис В.В., Бажанов М.И. Преступления против личности в УК УССР и судебной практике. Изд–е второе, испр. и доп. Х., 1987. 3. Володина О.А. О непосредственном объекте похищения человека // Проблемы законности: Респ.міжвідом.наук.зб. / Відп.ред. В.Я. Тацій. Х., 2001. Вип.50. 4. Конвенція про права дитини. К., 1995. 5. Закон України «Про охорону дитинства» від 26.04.01 р. // Офіційний вісник України: Щотижневий збірник актів з-ва. К., 2001. № 22. 15 червня. Ст.981. 6. Уголовный кодекс Испании / Под ред. Н.Ф. Кузнецовой, Ф.М. Решетникова; Пер. с исп. В.П. Зыряновой, Л.Г.Шнайдер. М., 1998. 7. Уголовный кодекс Республики Беларусь / Предисл. Б.В. Волженкина; Обз.ст. А.В. Баркова. СПб., 2001. 8. Уголовный кодекс Республики Узбекистан. Ташкент, 2001. 9. Комментарий к УК РФ. Изд–е 3–е, изм. и доп. / Под ред. Ю.И. Скуратова, В.М. Лебедева. М., 2000. 10. Уголовный кодекс Франции. М., 1993. 11. Мартыненко Н.Э. Похищение человека: уголовно-правовые и криминологические аспекты: Дисс.... канд.юрид.наук. М., 1995.

Надійшла до редколегії 13.05.02

А.О. Любович

НАГЛЯД ОРГАНІВ ПРОКУРАТУРИ ЗА ЗАКОННІСТЮ ПРИТЯГНЕННЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ДО ДИСЦИПЛІНАРНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Не викликає сумнівів, що найважливішою умовою функціонування будь-якої соціальної системи виступають управління і дисципліна. При цьому управління як цілеспрямований упорядкований вплив на відповідну соціальну систему має потребу в забезпеченні належного порядку в ній. З цих позицій найважливішим компонентом забезпечення такого порядку виступає дотримання дисципліни. Дисципліна як управлінська категорія містить у собі як об'єктивні, так і суб'єктивні елементи. До першого варто віднести відповідні правові норми, якими визначаються належний порядок поведінки і способи її забезпечення. Суть суб'єктивного елемента полягає в практичному дотриманні вимог щодо підтримання належного порядку у відповідній управлінській системі.

Однією з найбільш складних управлінських систем виступають Збройні Сили, які є найважливішою складовою державною механізмом. З урахуванням цієї обставини особливого звучання набувають питання дотримання законності при розгляді справ про дисциплінарну відповідальність військовослужбовців.

Стосовно військовослужбовців вважаємо за необхідне виділити ряд важливих факторів, що обумовлюють особливості дисциплінарної відповідальності даної категорії осіб.

По-перше, специфіка задач, покладених на Збройні Сили і інші збройні формування, створені відповідно до закону (прикордонні війська, СБУ і ін.) визначає їхнє особливе місце в структурі державного механізму.

По-друге, виконання зазначених задач нерозривно зв'язано з необхідністю перебування в розпорядженні військовослужбовців озброєння і бойової техніки.